

УДК 94(477.64):355.1-057.36]:355.48(470.67)''1722/1723''

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2025.26.5008>

ЗА ІМПЕРСЬКІ ІНТЕРЕСИ: ДЕРБЕНТСЬКИЙ ПОХІД 1722 р.

Володимир ПРИШЛЯК

Волинський національний університет імені Лесі Українки

кафедра історії України та археології

проспект Воли 13, Луцьк, 43025, Україна

e-mail: pryshliak.volodymyr@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-7097-7069

Вшановуючи пам'ять проф. Леонтія Войтовича (1951–2023) – одного з найцікавіших дослідників військової історії середньовічної та ранньомодерної України, пропоную свою коротку розвідку про перший Дербентський низовий похід 1722 р. Взяти участь у ньому Військо Запорозьке (Гетьманщину) заставила новопостала Російська імперія, яка відразу після завершення Північної війни організувала так званий Перський похід на чолі з Петром I у 1722–1723 рр. на Західний Каспій і Кавказ заради розширення своєї території.

За виявленими у 2011 р. матеріалами Санкт-Петербурзького архіву військово-морського флоту (установа – інституція держави-агресора проти України), зосібна, справ, що походять з канцелярії генерал-адмірала і головнокомандувача цього походу Федора Апраксина, робиться спроба простежити особливості участі козацьких полків з Гетьманщини під булавою наказного гетьмана Данила Апостола у цьому поході.

Перський похід Петра I призвів до тимчасового завоювання західного побережжя Каспійського моря і частини Північного Ірану (території сучасних Дагестану і Азербайджану). Українські козаки і компаніїці на чолі “с черкаским наказным гетманом” миргородським полковником Данилом Апостолом під час походу не лише вели бойові дії з горцями, але й виконували безліч допоміжних робіт, зокрема, забезпечували російську армію підводами і кіньми, розчищали дороги, влаштували переправи через річки Сулак, Буам і Дарбах, підвозили провізію до м. Дербента, будували фортецю св. Хреста та ін.

Марш російського війська на Дербент супроводжувався тим, що корпус бригадира Андрія Ветерані, що виступив із Царицина, 16–17 червня 1722 р. форсував р. Терек і чекав підвозу пороху і свинцю з Терського городка. Назустріч йому на підмогу рухався “Малоросійський корпус” під орудою Д. Апостола. Однак їхній шлях перегородив “горілий степ”, масово гинули коні й закінчувалася провізія. Окрім того, у 1500-чисельного козацького корпусу цар наказав забрати 800 коней. Д. Апостол з козаками і компаніїцями зміг приєднатися до російського корпусу А. Ветерані лише 7 серпня на підході до р. Сулак.

У серпні 1722 р. Ф. М. Апраксін відписував Д. Апостолу, що надіслав донесення цареві від “каманды вашей о казакахъ, что оныя имсють многие нужды, ходять многие наги и босы...”. Після переправи і переходу вздовж берега Каспію 23 серпня 1722 р. Дербент здався російським військам.

Ключові слова: Дербент, Військо Запорозьке, Гетьманщина, Російська імперія, російсько-перська війна 1722–1723 рр., Данило Апостол, наказний гетьман, похід, козаки, компаніїці, військова історія.

Дербент – давня назва: Каспійські ворота (дослівно “вузькі ворота” або “двоє воріт”); іранське *дербент*: “вузол доріг”) – одне з найдавніших міст світу, відоме як Чола ще з VI ст. до н. е. Нині – у складі автономної Республіки Дагестан Північно-Кавказького федерального округу Російської Федерації. Виникло на західному березі Каспію на вузькому проході між морем і Табасаранським хребтом Кавказу. Розташоване біля гирла р. Самур, що творить на три кілометри вузьку рівнину – так званий Дербентський або Каспійський прохід – власне, там, де високі Кавказькі гори підступають найближче до акваторії Каспійського моря. Саме про нього згадував грецький історик Геродот у V ст. до н. е. Віддавна тут пролягав стратегічно важливий Прикаспійський шлях, що сполучав Східну Європу і Передню Азію і був зручною та поживленою ділянкою Великого Шовкового шляху. Це добре ілюструє карта Каспійського моря і прилеглих територій, видана в Амстердамі 1722 р. або 1723 р.¹

За контроль над Дербентом – містом-державою і цивілізаційним перехрестям, що вигідно зв'язувало Схід і Захід, Північ і Південь, здійснювали військові походи на Кавказ легіони Римської імперії. У складі Кавказької Албанії місто відоме під назвою Чара. У зв'язку з новими інтенсивними нападами кочівних племен з півночі, зокрема, гунів і хозарів з V ст. за правління іранської династії Сасанідів у місті капітально розбудовують фортифікації, що перетворюють його на міцну твердиню, залишки якої збереглися до наших днів. Після арабського завоювання на початку VIII ст. Дербент було перейменовано на арабський кшталт: Баб-аль-Абваб (скорочено: аль-Баб). У буквальному перекладі з арабської ця назва означала: “Головні (Великі) Ворота”, “Ворота воріт”, підкреслюючи таким чином важливість міста на трансконтинентальних торговельних магістралях, що вели з Європи в Азію.

¹ Олексій Мустафін. *У ліжку з ведмедем. Сусідство з Росією як історичний виклик* (Харків: Фабула, 2025), 206.

Після падіння Арабського халіфату та утворення низки самостійних держав у регіоні місто повернуло собі стару назву – Дербент.

У XVI–XVII ст. за Дербент вже воювали турецька Османська імперія та іранська держава Сефевідів. Відтак із 1606 р. місто відійшло до персів.

22 жовтня (2 листопада – за новим стилем) 1721 р. Московське царство як ідеологічно змітологізований “третій Рим” було зреформоване і офіційно проголошене “всеросійською імперією”, а московський цар Петро I – “імператором всеросійським”. Ця велика монархічна держава постала внаслідок перемоги над Королівством Швеції у затяжній Північній війні через підписання 30 серпня 1721 р. Ніштатського миру. Як класична континентальна поліетнічна імперія вона прагнула подальшого розширення своєї території за рахунок нових земель². На цей раз її безперервна експансія на суміжні країни зосередилась, зокрема, на кавказькому Прикаспійському регіоні.

Перський похід Петра I був масштабною воєнною інтервенцією першого російського імператора до шахського Ірану – “на Персиду”. Враховуючи “відвічні” східні бізнесові інтереси, ця країна стояла на шляху “московського путі до Індії” чи більш пафосно – “на стежах Александра Великого”. Вигаданими причинами походу називалися крайня необхідність розширення передовсім торговельного простору за рахунок освоєння Каспійського моря та підсилення міжнародного авторитету новопосталої абсолютистської імперії, що поступово, але невпинно територіально розширювалася. Це був початок кривавої епохи упокорення і приєднання до імперії гірських народів Кавказу – цілої низки кровопролитних “кавказьких війн”. Наслідком було захоплення значних територій на північних рубежах Перської держави – прикаспійських провінцій сучасного Дагестану, Азербайджану та Ірану. Похід носив комбінований характер, оскільки здійснювався російськими піхотою і кавалерією та флотом.

Взимку 1721–1722 рр. було сформовано експедиційну армію – майбутній Низовий корпус. До його складу увійшли входили усі роди військ: регулярна піхота, драгунська кіннота і артилерія.

Перський похід фактично розпочався підготовкою на великому проміжку від Москви до Астрахані. У Москві та поволзьких містах Угличі, Твері, Ярославлі, Нижньому Новгороді та Казані зайнялись терміною побудовою кораблів.

18 червня 1722 р. було оголошено війну. 15 липня похідна канцелярія опублікувала маніфест до перських підданців про початок походу. Цей документ трьома мовами: татарською, турецькою і перською склав колишній молдавський господар, а відтак – російський таємний радник і сенатор Дмитро Кантемір. Формальним головнокомандувачем походу був призначений генерал-адмірал Федір Апраксін. Під його команду 22000 піхотинців на 274 кораблях вийшли з Астрахані. В авангарді ескадри був сам цар. Кіннота повинна була рухатися суходолом. До її складу входило 9000 драгунів бригадира, генерал-майора Гаврила Кропотова (про це писав І. Курукін у монографії 2010 р. “Перський похід Петра Великого. Низовий корпус на берегах Каспію (1722–1735)”).

Значну частину союзного війська у цьому поході як кавалерія становили 10000 українських козаків і компанійців на чолі з наказним гетьманом, миргородським полковником Данилом Апостолом, 4300 донських козаків із похідним отаманом Іваном Матвеевим (Краснощоківим) та бл. 7000 калмиків під орудою Бату тайші, внука хана Аюки (О. Шкваров у монографії 2010 р. “Петро I і козаки”).

Бригадир Андрій Ветерані на чолі драгунського корпусу, що складався з трьох полків – Новгородського, Астраханського і Казанського, рухався із Царицина (нині Волгоград) і 16–17 липня 1722 р. форсував р. Терек. Однак змушений затриматись до 21 липня, оскільки змушений був чекати на підвіз пороху і свинцю із Терського “города”. У цьому ж рапорті бригадир повідомляв, що українські козаки полковника Апостола, які рухалися за ним услід, на своєму шляху застали “горілий степ”, гинули коні і закінчувався запас провізії. А. Ветерані отримав наказ зайняти гірське поселення Ендерей (“Андріївське село” – нині с. Ендірей Хасавюртівського району Дагестану), щоби забезпечити висадку десанту в Аграханській затоці. Ендерейські правителі, натомість, організували збройний спротив кумиків і чеченців. Однак драгунам, незважаючи на втрати, вдалося приступом взяти і зруйнувати село.

27 липня 1722 р. російська флотилія прибула до гирла р. Койсу (Сулак). У напрямку маршу на Дербент корпус Ветерані прийшов у табір лише 2 серпня 1722 р. Аби дати відпочинок для коней, залишивши в Аграханському ретраншементі 300 вояків і 1500 козаків (у них цар, до речі, розпорядився забрати 600 коней), 5 серпня армія рушила на південь вздовж морського побережжя.

² Андреас Каппелер. *Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Розпад* / пер. з нім. Х. Назаркевич. (Львів: Вид-во УКУ, 2005), 3.

На підході до річки Сулак до війська приєдналися українські козаки на чолі з Д. Апостолом. Однак із-за мулистого дна загалом неглибокий Сулак виявився доволі важким для п'ятиденної переправи військ, артилерії, амуніції, провізії та ін.

13 серпня 1722 р. цар вирушив на південь до Дербента, де відправив до намісника кумиків – утемиського султана Махмуда послів з вимогою здатися. Натомість Махмуд наказав убити послів, а в Утемиші (сучасне с. Утамиш) зібрав тисячі боездатних кумиків, які були знищені російською піхотою. Утемиш було спалено, а придворних людей Махмуда вирізали на знак помсти за вбивство послів. Довідавшись про це, 23 серпня 1722 р. дербентський наїб Імам Кулі-бек підніс Петру I срібний ключ від свого міста. Відтак Дербент, що вважався північними воротами Ірану, було нібито захоплено без бою.

Досвідчений і вже у літах миргородський полковник Данило Апостол замолоду брав участь у численних військових виправах. Учасник першого Азовського походу 1693 р., який був “добрим приятелем Мазепи”³, вдало керував взяттям козаками Кизикермена у 1695 р.⁴ та брав участь в інших численних походах і битвах⁵, під час яких “знатную паче протчих показивал храбрость”⁶. Гетьман Іван Мазепа, як відомо, також подав цареві його вичерпну характеристику: “Апостол породы волошской, человек от отца заслуженный в войске, воин добрый, из всех полковников давнейший, старейший, знатный, заслуживший честь и любовь от всех полков”⁷.

У літописі Самійла Величка про Дербентський похід лаконічно йдеться, що “от шаха персидскаго роке, АУКВ [1722] на заступленіе от недруговъ его упрошенний, отправилъ самъ персоною своєю походить низовий ку Дербену, и за тое приобрѣл от нуго Гилянъ, Дербень и инніе провинціи и трактатъ з нимъ заключил року АУКВ [1723]. Потомъ Шапкала и иннихъ владѣльцовъ горскихъ войсками своїми малоросійскими покорилъ под власть //колонтитул: За великого государа цара Петра Алезіевича / свою и прикрѣпкий городъ Ставрополь albo Чесного Креста близъ горъ над рѣчкою Сулаком заложилъ войскомъ своїмъ и малоросійскимъ уфортифѣковал”⁸.

У тексті біографії на сторінках ляйпцизького альманаху “Die Europäische Fama” та окремої берлінської брошури 1728 р. йдеться також, що Д. Апостол в ході російсько-перської війни відбув перший Дербентський низовий похід як наказний гетьман⁹. У “Короткому літописі Малоросії” під 1722 р. зафіксовано, що “того жъ одного року Его Императорское Величество водою зъ Москвы пошоль къ Астраханѣ, а оттуда за море къ Тереку на татаръ горнихъ каракалпацкихъ, и прочіихъ, где при Сулак-рѣкѣ крѣпость Святога Креста заложилъ, которую потомъ устроено. Оттуда же ходилъкъ Дербенту персидскаго владѣнія, покоряя вездѣ владѣльцовъ тамошнихъ, куда по указу и малоросійского войска 10000 съ командиромъ Даниломъ Павловичемъ Апостоломъ, полковникомъ миргородскимъ, да съ полковниками прилуцкимъ Игнатомъ Галаганомъ и кievскимъ Антономъ Танскимъ ходили”¹⁰. Так званий Перський похід Петра I у 1722–1723 рр. на Західний Каспій і Кавказ (територію сучасних Дагестану і Азербайджану) призвів, окрім того, до тимчасового завоювання західного побережжя Каспійського моря і частини Північного Ірану¹¹. На чолі “с черкаским наказным гетманом” Д. Апостолом українські козаки і компанійці під час походу не лише вели бойові дії з горцями, але й виконували безліч допоміжних робіт, зокрема,

³ Теодор Мацьків, *Гетьман Іван Мазепа в західноєвропейських джерелах 1687–1709*. Вид. друге, доповн. (Київ; Полтава, 1995), 107.

⁴ Die Europäische Fama. (Leipzig, 1728). Т. 315, 220; Nachricht von der Wahl des neuen Feldherrn der Kosacken Danieli Apostel, nebst dessen kurzgefaßter Lebens-Erzehlung aus dem Rußischen gezogen. (Berlin, 1728), 5.

⁵ Дѣйствія прѣзельной и от начала поляков кравшой небывалой брани Богдана Хмельницкого, гетмана Запорожского, с поляки... трудом Григорія Грабянки, собранная и самобитних старожиллов свѣдѣтельствѣ учрежденная. Року 1710. (Київ, 1854), 255; Сборник летописей, относящихся к истории Южной и Западной Руси. (Київ, 1888), 43.

⁶ Літопис Самовидця / вид. підгот. Я. І. Дзира. 2-е випр. стереотип. вид. (Київ: Наук. думка, 1971), 155. (Джерела з історії України).

⁷ Цит. за: Борис Крупницький, *Гетьман Данило Апостол і його доба (1727–1734)*. (Авгсбург: УВАН, 1948), 10.

⁸ Самійло Величко, “Літопис” / упоряд. Г. Боряк. Т. Таїрова-Яковлева (Київ: Кліо, 2020), 558.

⁹ Володимир Пришляк, “Біографія гетьмана Данила Апостола у лейпцизькому альманасі “Die Europäische Fama” за 1728 рік”, *Україна в міжцивілізаційних дискурсах античності, середньовіччя та раннього модерну*. (Київ: Інститут історії України НАН України, 2022), 562–563. <https://www.academia.edu/96264896/>; Володимир Пришляк, “Біографія гетьмана Данила Апостола у берлінській брошурі 1728 року”, *Записки Наукового товариства імені Шевченка* (далі – *Записки НТШ*). Львів, 2022. Т. CCLXXV: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін, 558–559; 563.

¹⁰ *Короткий опис Малоросії (1340–1776)* / підгот. до друку, вступ. стаття А. Бовгирі. (Київ: Стило, 2012), 109.

¹¹ Про ці та наступні події див.: Василь Дубровський. “Про Гилянський похід 1725 року”. *Ювілейний зб. на пошану акад. Михайла Сергієвича Грушевського з нагоди шістьдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності*, (Київ, 1928. Т. I), 227.

забезпечували російську армію підводами і кіньми, розчищали дороги, влаштовували переправи через річки Сулак, Буам і Дарбах, підвозили провізію до м. Дербента, будували нове укріплення Святого Хреста – головну російську “фортецію” на Північному Кавказі та ін.

Марш російського війська на Дербент супроводжувався тим, що корпус бригадира Андрія Ветерані, про якого згадується в біографії гетьмана, що виступив із Царицина, 16–17 червня 1722 р. форсував р. Терек і чекав підвозу пороху і свинцю з Терського городка. Назустріч йому на підмогу рухався “Малоросійський корпус” під орудою наказного гетьмана Данила Апостола. Однак їхній шлях перегородив “горілий степ”, масово гинули коні й закінчувалася провізія. Окрім того, у 1500-чисельного козацького корпусу цар наказав забрати 800 коней. Д. Апостол з козаками і компанійцями зміг приєднатися до російського корпусу А. Ветерані лише 7 серпня на підході до р. Сулак (тут і далі нововиявлені архівні матеріали з фонду канцелярії генерал-адмірала Ф. М. Апраксина).

У серпні 1722 р. головнокомандувач походу – генерал-адмірал Федір Матвійович Апраксін відписував Д. Апостолу, що надіслав донесення цареві від “*камандывашей о казакахъ, что онде имѣють многие нужды, ходять многие наги и босы...*” (архівні матеріали). Після переправи і переходу вздовж берега Каспію і штурму 23 серпня 1722 р. здався Дербент. Саме тоді у цьому виснажливому Дербентському поході миргородський полковник, ймовірно, міг втратити назавжди своє праве око.

За свідченням щоденника військового канцеляриста, а згодом і генерального хорунжого Миколи Ханенка, оригінал якого не зберігся, 11 вересня 1722 р. Д. Апостол у своєму наметі все ж пригосщав Петра І анісовою горілкою: “самъ его императорское величество изволилъ быть передъ обѣдомъ у пана Миргородскаго въ намѣтѣ и горѣлку ганичковую кушалъ, которая его величеству пришла до уподобаня...”¹². Того ж місяця 1722 р. Ф. Апраксін надіслав указ Д. Апостолу: “*изволите немедленно выбравъ изъ лутшихъ кампансциковъ 200 члѣвъ и прислатъ к намъ понеже онымъ быть в команде у подполковника Финка надлежитъ в авангарде при его Имп.[ераторского] величества*” (архівні матеріали).

У датованому 15 січня 1723 р. листі зі Сорочинців від миргородського полковника і наказного гетьмана в цьому Низовому поході Д. Апостола до генерал-адмірала Ф. Апраксина міститься жалісливе прохання звільнити його від чергового Низового походу. Д. Апостол писав у листі також про тяжкість і нестатки минулорічної військової кампанії, що “в тую дорогу немалу ю имѣю трудность и убитокъ”, а саме стверджував, що він “нещадя и остатнего здоровья своего, якъ и прежде, всегда от молодыхъ лѣтъ моихъ во всякихъ походахъ Его Императорскому влчѣству служилемъ, однакъ и поневажъ теперъ при старости лѣтъ моихъ изнемогаю уже в силѣ, и весьма толикихъ трудовъ не возмогу в такъ далекий путь понести, а к тому жъ подниматися в тую дорогу з чола не маю на чомъ, ибо в нинѣшнимъ походу такъ отпалемъ коней, же и не одного з собою назадъ не припровадилемъ” (архівні матеріали). 20 травня 1723 р. вже з-під Царицина Д. Апостол писав, що здав команду “Малоросійського корпусу” капітану Ісакову і лубенському полковнику Андрію Марковичу (архівні матеріали).

У таких Низових походах на Дербент, Сулак і Гилян інколи гинуло до 50% бойового складу. У 1722 р. у цей Дербентський похід пішло 2,5 тисяч козаків лише Миргородського полку¹³. Повернулося лише 1/3 частина і спостерігалася велика смертність серед тих, які повернулися. 21 грудня 1722 р. у Глухові наказний гетьман Павло Полуботок разом із генеральною старшиною підписав універсал про мобілізацію в Гетьманщині сотень Гадяцького полку в новий, наступний Терський похід¹⁴. У 1723 р. з Миргородського полку в похід було знову виряджено 800 козаків¹⁵. Лист сотникам Чернігівського полку від 1 лютого 1723 р. повідомляв про вірядження козаків у черговий низовий Терський похід до фортеці Святого Хреста¹⁶. Інший лист полковим канцеляріям Війська Запорозького від 18 лютого 1723 р. зобов’язував полковників організувати “висилку” (тобто – вірядження) 10000 козаків у похід так само до фортеці Святого Хреста¹⁷.

¹² *Дневник Николая Ханенко (1719–1723 и 1754 гг.)* / изд. А. Титов (1896), *Киевская старина*, 54, № 8/9: июль и август, 184.

¹³ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України), ф. 51 (Генеральна військова канцелярія), оп. 3, спр. 184, арк. 8–9.

¹⁴ *Універсали Павла Полуботка (1722–1723)* / упоряд. В. Ринсевич (2008), (Київ), № 169, 222–223.

¹⁵ ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 184, арк. 8–9.

¹⁶ ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 1088, арк. 1–2. Чернетка

¹⁷ ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 1079, арк. 1–2. Чернетка.

Похід у Персію був важким і витратним. За час цієї військової кампанії козаки зносили чимало своїх речей, тому декому довелося використовувати як одяг місцеві речі та військові трофеї. Після повернення зі східних походів дехто з козаків часто поставав у трофейному перському каптані. Через пояс на перев'язку висіла шкіряна ладунка з набоями. А на поясі – традиційний козацький ріг із порохом, гаманець, за поясом – трофейний східний кинджал (мал. 1)¹⁸.

Малюнок 1. Підвійний товариш часів гетьмана Данила Апостола, 1727–1734 рр.
Реконструкція Сергія Шаменкова.

***

У контексті російсько-перської війни 1722–1723 рр. Дербентський похід на Західний Каспій і Кавказ (територію нинішнього Дагестану і Азербайджану) мав на меті неухильне розширення меж імперського простору. Як і в інших низових військових виправах попередніх та наступних років, у ньому змушені були брати участь – проливати кров і гинути за чужі інтереси українські реєстрові козаки та наймані “лицарі другого сорту” – компанійці. Цей похід сприяв початку довгостроковому імперському проекту майбутнього завоювання та підкорення Росією горців північного Кавказу. Новопостала композитно-континентальна імперія вимагала загарбання і приєднання нових чужих територій з подальшим геноцидом корінних народів та їх поступовою асиміляцією.

¹⁸ Сергій Шаменков. *Людина війни: зовнішність і озброєння воїнів на території України від енеоліту до сьогодення* / наук. ред. А. Папакін; пер. англ. С. Олійник. (Київ: Темпора, 2021), 392, 393 (мал. 181).

FOR THE IMPERIAL INTERESTS: THE DERBENT CAMPAIGN OF 1722

Volodymyr PRYSHLIAK

Lesya Ukrainka Volyn National University
Department of History of Ukraine and Archaeology
13 Voli Avenue, Lutsk, 43025, Ukraine
e-mail: pryshliakv@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7097-7069

In honor of the memory of Prof. Leontiy Voytovych (1951–2023), one of the most interesting researchers of the military history of medieval and early modern Ukraine, I offer my brief exploration of the first Derbent campaign of Russo-Persian War of 1722–1723. The Zaporozhian Host (Hetmanate) was forced to participate in it by the newly formed Russian Empire, which immediately after the end of the Northern War organized the so-called Persian campaign led by Peter I in 1722–1723 to the Western Caspian and the Caucasus in order to expand its territory.

Based on the discovered in 2011 materials in the St. Petersburg archives of the Navy (an institution of the aggressor-state against Ukraine), in particular, cases originating from the office of General Admiral and Commander-in-Chief of this campaign, Fyodor Apraksin, an attempt is made to trace the peculiarities of the participation of Cossack regiments from the Hetmanate under the mace of Acting Hetman Danylo Apostol in this campaign.

The Persian campaign of Peter I led to the temporary conquest of the western coast of the Caspian Sea and part of Northern Iran (the territories of modern Dagestan and Azerbaijan). Ukrainian Cossacks and company led by the “Cherkasky acting hetman” Myrhorod colonel Danylo Apostol during the campaign not only fought with the highlanders, but also performed a lot of auxiliary work, in particular, they provided the Russian army with carts and horses, cleared roads, arranged crossings across the Sulak, Buam and Darbakh rivers, transported provisions to the city of Derbent, built the fortress of St. Cross, etc.

The march of the Russian army to Derbent was accompanied by the fact that the corps of Brigadier Andriy Veterani, which set out from Tsarytsyn, crossed the Terek River on June 16–17, 1722 and waited for the delivery of gunpowder and lead from the Tersky town. “The Malorossian (Little Russian) corps” under the command of D. Apostol moved to help him. However, their path was blocked by the “burnt steppe”, horses were dying en masse and provisions were running out. In addition, the tsar ordered the removal of 800 horses from the 1,500-strong Cossack corps. D. Apostol with the *hossacks* and *kompaniitsi* (cavalry hired regiments) was able to join the Russian corps of A. Veterani only on August 7 on the approach to the Sulak River.

In August 1722, F. M. Apraksin wrote to D. Apostol that he had sent a report to the tsar from “your command about the Cossacks, that they have many needs, many walk naked and barefoot...”. After the crossing and passage along the Caspian coast on August 23, 1722, Derbent surrendered to Russian troops.

Keywords: Derbent, Zaporozhian Host, Hetmanate, Russian Empire, Russo-Persian War of 1722–1723, Danylo Apostol, acting hetman, campaign, cossacks, *kompaniitsi* (cavalry hired regiments), military history.

REFERENCES

- Die Europäische Fama.* (1728), 315, 217–230. Leipzig. (in German).
- Dnevnyk Nykolaia Khanenko (1719–1723 y 1754 hh.)* / izd. A. Titov (1896), Kievskaiia starina, 54, № 8/9: iul i avgust: 151–196. (in russian).
- Dubrovskiy, Vasyl. “Pro Hylianskyi pokhid 1725 roku”, *Yuvileinyi zb. na poshanu akad. Mykhaila Serhiievycha Hrushevskoho z nahody shistdesiatoi richnytsi zhyttia ta sorokovykh rokovyn naukovoii diialnosti*, I (Kyiv, 1928), 227–233. (in Ukrainian)
- Dzyra, Ja. I. (Ed.) *Litopys Samovydsia*. Kyiv: Naukova dumka, (1971), 207. (in Ukrainian)
- Dcjstvija prczelnoj i ot nachala poliakov krvavshoj nebyvaloj brani Bogdana Khmelnitskogo, getmana Zaporozhskogo, s poliakami... trudom Grigorija Grabianki, sobrannaja i samobitnikh starozhilov svcditelstvi uchrezhdennaya. Roku 1710.* Kiev, 1854. (in russian).
- Kappeler, Andreas. *Rosiiia yak polietnichna imperiia. Vynyknennia. Istoriia. Rozpad.* per. z nim. Kh. Nazarkevych. (Lviv: Vyd-vo UKU, 2005), 358. (in Ukrainian).
- Korotkyi opys Malorosii (1340–1776)*, pidhot. do druku, vstup. stattia A. Bovhyri. (Kyiv: Stylos, 2012), 192. (in Ukrainian).
- Krupnytskyj, B. *Hetman Danylo Apostol i joho doba (1727–1734)*. Serija: Ukrayinska istorija. II. Monografiji, 2, Avgsburg: UVAN, 1948, 192. (in Ukrainian).
- Matskiv, T. *Hetman Ivan Mazepa v zakhidnoevropejskykh dzherelakh 1687–1709*. Vyd. 2-e, dopovn. (Kyiv: Poltava, 1995), 312. (in Ukrainian).
- Mustafin, O. U lizhku z vedmedem. Susidstvo z Rosiieiu yak istorychnyi vyklyk. Serija: History. (Kharkiv: Fabula, 2025), 320. (in Ukrainian).
- Nachricht von der Wahl des neuen Feldherrn der Kosacken Daniel Apostel, nebst dessen kurzgefaßter Lebens-Erzählung aus dem Rußischen gezogen. Berlin, 1728, 7. (in German).
- Pryshliak, Volodymyr. “*Biografiia hetmana Danyla Apostola u leiptyszkomu almanasi “Die Europäische Fama” za 1728 rik*”, *Ukraina v mizhtsyvilizatsiinykh dyskursakh antychnosti, serednovichchia ta rannoho modernu.* (Kyiv: Instytut istorii Ukrainy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 1728)), 551–567, <https://www.academia.edu/96264896/> (in Ukrainian).

- Pryshliak, Volodymyr. “*Biografiia hetmana Danyla Apostola u berlinskii broshuri 1728 roku*”, [Biography of Hetman Danylo Apostol in a 1728 brochure], *Zapysky NTSh, CCLXXV: Pratsi Komisii spetsialnykh (dopomizhnykh) istorychnykh dysyplin*, (Lviv: NTSh, 2025), 545–563. (in German; in Ukrainian).
- Sbornik letopisej, otnosiashchikhsia k istorii Juzhnoy i Zapadnoy Rusi*. Kiev, 1888, 395. (in russian).
- Shamenkov, S. *Liudyna viiny: zovnishnist i ozbroiennia voyniv na terytorii Ukrainy vid eneolitu do sohodennia / nauk. red. A. Papakin; per. anhl. S. Oliinyk*. Kyiv: Tempora, 2021, 548. (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv (TsDIAK Ukrainy), f. 51, op. 3, spr. 184, 1079, 1088 (in Ukrainian).
- Universaly Pavla Polubotka (1722–1723)*. uporiad. V. Rynsevych. (Kyiv, 2008), 719. (in Ukrainian).
- Velychko, Samiilo, “*Litopys*”. uporiad. H. Boriak. T. Tairova-Yakovlieva (Kyiv: Klio, 2020), 1016. (in Ukrainian).